

Een stem uit de hemel

EEN STEM UIT DE HEMEL

SYTSE VAN DER VEEN

Manuzio

© 2021 uitgeverij Aldo Manuzio – Kampen
Manuzio is het literaire label van Aldo Manuzio
www.aldomanuzio.nl

Omslagontwerp: Brainstorm
Opmaak binnenwerk: Gewoon Geertje

ISBN 9789492600394
NUR 301

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

‘We worden gevormd door ons verleden.
We kunnen ons er niet van ontdoen.’

Oscar Wilde

Gisteravond opnieuw een gesprek met Cathy en weer ging het fout. Hetzelfde gezeur als vorige week. Ze is de intelligentste vrouw die ik ken, en toch is ze niet rationeel, terwijl die dingen altijd samen zouden moeten gaan. Gek word ik daarvan, vooral als ze over mijn jeugd begint. Wat vindt ze daar zo interessant aan? Het is alsof ze iets uit me wil trekken wat niet langer in me zit. Ze aanvaardt de werkelijkheid niet en, nog erger, ze wil niet accepteren dat ik dat wel doe.

Ze is slim maar niet moedig genoeg. De menselijke soort kan niet zo heel veel werkelijkheid verdragen. Beter om haar een tijdje niet te zien, hoe moeilijk ik dat ook ga vinden. O boy, wat ga ik dat moeilijk vinden!

FRAGMENT UIT SCHRIFT 78 VAN ARTHUR VISSER

1

Mijn blik bleef op hem hangen omdat hij er zo moe uitzag. Zijn gezicht was bleek, er lag een grauwe waas onder zijn ogen en zijn oogleden waren rood. We volgden een hoorcollege. Ik zat achterin en staaarde naar het licht dat door de stoffige ramen viel, op zijn donkere haardos. Daarvoor had ik naar de docent gekeken. Wat hij vertelde ging over de recente uitkomsten van hersenonderzoek. Het interesseerde mij te weinig om me op zijn woorden te concentreren. Ik wenste dat de tijd sneller zou gaan.

Hij zat links van me, zijn gezicht naar de docent gewend. Af en toe greep hij zijn neusbrug vast tussen duim en wijsvinger, terwijl hij zijn ogen stijf dichtkneep.

Een keer legde hij zijn hoofd op zijn armen en toen ik naar zijn verwarde zwarte haar keek, vroeg ik mij af of hij in slaap was gevallen. Maar na korte tijd hief hij zijn hoofd weer op, stutte zijn kin in de palm van zijn hand en leek werkelijk te luisteren.

Toen de tijd eindelijk voorbij was, en ik omhoogkwam van mijn klapstoel, draaide hij zich naar mij toe en keek mij aan. Het was de eerste keer dat ik hem recht in zijn gezicht keek. Hij had een smal gezicht met een brede mond en opvallend lichte ogen, zo licht dat het leek alsof er alleen maar het vermoeden van de kleur blauw in zat. Ik voelde me ongemakkelijk onder zijn blik en vroeg: ‘Vond je het de moeite waard?’

Hij zei even niets, keek alleen maar. Toen zei hij: ‘Ja.’

Hij bleef naast mij lopen, de trap af, naar de uitgang van de collegezaal.

‘Dit was mijn laatste uur,’ zei ik. Ik vond hem boeiend, maar tegelijk straalde hij iets uit wat mij een onzeker gevoel gaf. Misschien kwam dat ook door zijn opvallende kleding; in tegenstelling tot de meeste studenten droeg hij geen spijkerbroek en trui, maar een pantalon en een overhemd, allebei zwart.

‘Het mijne ook,’ zei hij, terwijl hij zijn jas pakte en aantrok. Hoewel hij een stuk langer was dan ik, was de jas hem duidelijk te groot. Zijn vingertoppen waren nog net zichtbaar onder de randen van zijn mouwen, de loze ruimte in de schouders zag er belachelijk uit.

Hij zag mij kijken. ‘Van mijn overleden opa geweest. Ik draag meer kleding van hem. Geeft me een goed gevoel. Dit is een Eliasmantel voor me, maar dat zal je vast weinig zeggen.’

‘Jouw opa moet een reus zijn geweest.’

Hij beloonde me met een smalle glimlach. Terwijl hij naast mij de zonnige maar koude winterdag in liep, zei hij: ‘Ik heb zo het vermoeden dat jij het college niet geweldig vond.’

‘Ik vond het saai.’

‘Saai? Greve heeft een stem als een slaapliedje, maar het onderwerp was fascinerend. De eeuwige oorlog over de vrije wil. Nemen we zelf onze beslissingen, of is dat een illusie? Zijn we vrije denkers of slaven? Daar wordt al duizenden jaren over gestreden, en juist de laatste tijd is er een nieuwe veldslag begonnen. Het leuke is dat het recente hersenonderzoek oude opvattingen weer relevant maakt.’

‘Oké.’

Hij keek me aan. Wat wantrouwend, leek het. ‘De vraag of we een vrije wil hebben, zou voor iedereen ongelooflijk belangrijk moeten zijn.’

Daar had ik een andere mening over, maar die verzweg ik. Misschien zou er dan abrupt een einde aan dit gesprek komen, en dat wilde ik eigenlijk niet. De afgelopen weken had ik weinig contact gehad met mijn medestudenten. Weinig contact met wie dan ook. Natuurlijk lag dat grotendeels aan mezelf, maar niet

alleen. De colleges vielen tegen, mijn eigen intelligentie viel me tegen, het afstandelijke van veel andere studenten viel mij tegen en bovenal viel het leven op kamers mij tegen.

Hoewel hij mij nog steeds een ongemakkelijk gevoel gaf, was ik ook gefascineerd door het timbre van zijn stem.

‘Er zijn veel grote denkers die over de wil hebben nagedacht. Aristoteles en Plato. En daarna natuurlijk Augustinus.’ Hij sprak zijn woorden rustig en overwogen uit, met een lage, bijna zangerige stem.

Ik zweeg. Hij keek mij van opzij aan. ‘Je weet toch wie dat zijn?’

Van Plato had ik weleens iets gelezen, maar erg ver was ik daar niet mee gekomen. Te saai. Over de andere twee wist ik weinig, al kende ik de namen.

‘Ik weet wie het zijn, maar heb geen idee wat ze met de vrije wil te maken hebben.’

‘Ongelooflijk.’

Vreemd genoeg voelde ik mij niet beledigd.

‘Waarom?’

‘Omdat iedereen die hier rondloopt hen zou moeten kennen.’

‘Waarom?’ herhaalde ik.

‘Iedereen.’

Terwijl wij elkaar aankeken, zag ik een glimlach over zijn gezicht glijden, die zijn hoekige jukbeenderen wat leek te verzachten. Even zag zijn gezicht er bijna vriendelijk uit. Hij stak zijn hand naar mij uit. Ik greep die, voelde zijn dunne, lange vingers om mijn hele hand klemmen, met een kracht die mij verbaasde.

‘Arthur Visser.’

‘Ik ben Lennard,’ zei ik.

‘Gegroet,’ zei hij. Hij liet mijn hand los, en zonder achterom te kijken liep hij met lange passen bij mij vandaan, zijn jas bij elke stap klapperend tegen zijn benen.

Misschien zou ik hem daarna uit het oog zijn verloren. Tussen de honderden psychologiestudenten was minder contact dan ik had

verwacht. Er waren wel werkgroepen, maar hij zat niet in dezelfde als ik. En zelfs als dat wel het geval was geweest, had het weinig uitgemaakt, want ik bezocht mijn groep zelden. In de laatste jaren op het vwo was ik nogal in een sociaal isolement geraakt, en de vage hoop dat ik in dat opzicht een nieuwe start ging maken, was niet uitgekomen.

Twee weken na onze eerste ontmoeting kwamen we elkaar echter opnieuw tegen. Ik wandelde op de Oudegracht, iets wat ik steeds vaker deed, blij om verlost te zijn uit de muffe stilte van mijn kamer. Hier voelde ik mij echt student: ik had bij een tweehandswinkel een lange trenchcoat aangeschaft, die ik open liet hangen, en ik rookte alsof ik dat al jaren deed. Ik had het idee dat de openhangende jas en de sigaret mij genoeg elan verschaften, en ik hoopte dat de mensen die ik tegenkwam ogenblikkelijk ‘ah, een intellectueel’ dachten. Ik vond, toen ik mij die ochtend in de spiegel had bekeken, dat ik een behoorlijk nietszeggend gezicht had, en ik overwoog even om een sikje te laten staan, misschien dat mij dat er nog wat wereldwijzer uit zou laten zien.

Ik keek al rokend om mij heen en toen zag ik hem. Of beter, ik zag eerst zijn jas en daarna hemzelf. We liepen recht op elkaar af en toen we samen tussen de mensen stilstonden, en ik snel de sigaret met de hak van mijn schoen doofde, zei hij: ‘Leuk je te zien, Lennard.’

‘Dag Arthur.’

We keken elkaar aan, ik knipperend met mijn ogen, hij met een (dacht ik) licht spottende blik.

‘Ik ben op weg naar Broese,’ zei ik, tot mijn eigen frustratie op een toon alsof ik mij ergens uit moest redden.

‘Vind je het goed als ik met je meeloop?’

Hij wachtte niet op antwoord. ‘Een bestemming naar mijn hart. Ik deel de wereld in in mensen die lezen en mensen die niet lezen. En die laatste groep boeit me niet.’

Ik zocht naar woorden, naar een gevatte opmerking, maar voor ik die gevonden had, waren we al bij Broese. Ik kwam er

vaak, genietend van de geur van nieuwe boeken, luisterend naar de flarden van erudiete gesprekken, maar tegelijk benauwde me soms die overweldigende hoeveelheid titels, in stapels en rijen. Duizenden boeken die samen de levensgrote vraag vormen: wie heeft het lef om iets aan ons toe te voegen?

‘Ik kom hier zelden, koop mijn meeste boeken tweedehands,’ zei Arthur. ‘Uit budgettaire overwegingen. Ik kan trouwens niet lang blijven. Over een half uurtje is er een lezing in de Centrale Bibliotheek. Daar wil ik heen.’

Hij noemde de naam van een schrijver. ‘Ken je hem?’

Ik knikte. De betreffende auteur had een paar boeken geschreven die me interesseerden, maar ook andere, waar ik geen bal aan vond.

‘Soms zin om met me mee te gaan?’

‘Moet je je daarvoor niet opgeven?’

‘Vast. Maar dat heb ik ook niet gedaan.’

In de garderobe van de bibliotheek – glas en akelig witte muren – hing een geur die mij aan natte honden deed denken.

Arthur hing zijn jas op en zei: ‘Wat goed dat je van literatuur houdt.’

We hadden het daar niet over gehad, maar hij had gelijk. Ik hield meer van literatuur dan van de meeste andere dingen in het leven, wat alles te maken had met het verlangen dat ik al vanaf mijn kindertijd koesterde.

‘Hoe weet je dat ik van literatuur houd? Misschien ben ik wel een fervente detectivelezer.’

Ik had het grappig bedoeld, maar hij ging er serieus op in. ‘Nee. Dan had ik dat aan je gezien.’

In het te warme bibliotheekzaaltje zaten vooral dames van boven de veertig. Ze praatten allemaal door elkaar, de meesten met het meest recente boek van de optredende auteur op schoot.

Hij kwam ongeveer een kwartier te laat, wat me niet verbaasde, omdat hij in een interview had beweerd dat hij dat met opzet deed. ‘Dan weet ik zeker dat ze reikhalzend naar me uitzien.’

Arthur fronste zijn wenkbrauwen. Zijn frustratie was bijna voelbaar toen de man eindelijk begon met zijn verhaal.

‘Dit is de reden dat ik met gemengde gevoelens naar dit soort avonden ga,’ vertrouwde hij me nogal luidruchtig toe. Aan fluis-teren deed hij niet, zou ik nog ontdekken. ‘Ik houd van boeken, maar niet van schrijvers. De meesten zijn flapdrollen.’

Verschillende vrouwen keken verstoord in zijn richting. Hij glimlachte in hun richting en ging daarna verder zonder ook maar iets zachter te praten.

‘Misschien zijn de beste schrijvers juist de grootste flapdrollen.’

Ik was geneigd hem gelijk te geven als ik naar de man achter de kathedr keek. Hij zag eruit alsof hij te lang voor de spiegel had gestaan. Zijn haar zat strak in model en zijn kleding had hij duidelijk met zorg gekozen: een linnen broek en een perfect gestreken overhemd dat zo wit was dat je er niet te lang naar moest kijken, gecombineerd door een pastelkleurig sjaaltje. Hij was als kind nogal onzeker, had ik gelezen, en iets in zijn manier van doen vertelde me dat hij dat nooit helemaal was kwijtgeraakt, en misschien juist daarom viel zijn optreden mij erg tegen. Hij praatte nogal onsamenhangend en ging veel te uitgebreid in op een onnozele vraag van een van de dames.

Ook las hij stuntelig en saai voor.

Zo heel erg zou dat niet geweest zijn, als hij het bij een handvol zinnen had gehouden, of desnoods bij een halve pagina. Maar nee, hij begon aan een heel hoofdstuk. Hij sprak te snel en had ook nog eens de irritante gewoonte om iedere dertig seconden een stilte te laten vallen, waarin hij om zich heen keek alsof hij applaus verwachtte. Een keer keek hij in de richting van Arthur en mij, en ik zag dat hij even met zijn ogen knipperde, voor hij zich hervond. Vanaf toen keek hij niet meer onze kant op.

Ik was blij toen het pauze was. Precies om negen uur werden er dienbladen met sap en wijn binnengedragen, gevolgd door een paar schalen met hapjes. Het publiek om ons heen verplaatste massaal de aandacht naar de bitterballen en miniloempia's. De schrijver had het hoofdstuk ongetwijfeld willen aflezen, de arme man, maar alle aandacht was weg. Hij kreeg een kleur en begon te hakkelen.

Arthur en ik keken precies op hetzelfde moment naar elkaar. 'Wegwezen,' zei Arthur.

2

We liepen samen zwijgend opnieuw langs de gracht, tot Arthur mijn arm pakte en naar beneden wees. ‘Hier heb je een goed café. Wat drinken?’

Ik liep achter hem aan de steile trap naar beneden. Het was bijna donker, alleen een donkerblauwe rand net boven de huizen herinnerde aan de verdwenen dag. Het licht van de straatlantaarns en het licht dat uit verschillende horecagelegenheden stroomde, schitterde in het water van de gracht. Het café dat Arthur bedoelde, bevond zich in een van de werfkelders onder de straat en het was er druk en warm. Ergens achterin was een tafeltje vrij. Op het tafelblad lagen nog kruimels en een paar slablaadjes. Arthur veegde ze met de mouw van zijn grauwe jas weg.

Een jong meisje in een strak T-shirt kwam onze bestelling opnemen. Ik bestelde bier, Arthur whisky met ijs.

Hij tikte met zijn vingers op de tafel terwijl hij de serveerster nakeek. Het leek of hij mij vergeten was, of hij alleen aan het tafeltje zat. Boven het drukke gepraat van alle gasten uit hoorde ik een song die ik kende. Ik wist niet waar ik mijn handen moest laten, deed mijn jas maar uit.

Pas toen het biertje en de whisky voor ons werden gezet, draaide hij zich weer naar mij toe. Hij nam zijn glas in zijn handen en rook met zijn ogen dicht aan de drank. Toen zei hij: ‘Alcohol verruimt je geest. Heb je dat al ontdekt? Rabelais zei: Als ik drink dan denk ik, en als ik denk dan drink ik. En dat klopt. Er zijn ongetwijfeld honderden onderzoeken die het tegendeel

beweren, maar ik word absoluut slimmer als ik iets op heb.' Hij grijnsde. 'Rabelais is trouwens een geleerde uit de zestiende eeuw. Een tijd waarvan ik belachelijk veel afweet. Mijn jeugd is ervan doordrongen.'

Hij keek me op zo'n manier aan dat ik me gedwongen voelde om 'Wat bedoel je daarmee?' te vragen.

'Mijn vader. Hij is predikant en een specialist als het om die tijd gaat: de renaissance, de reformatie, de periode erna ook nog wel. Hij vertelde me daar al over toen ik vier was.'

Hij glimlachte en zwenkte de whisky heen en weer in zijn glas, nam toen een grote slok.

'Je zou kunnen zeggen dat hij op een bepaalde manier in de zestiende en zeventiende eeuw leeft. Een bijzondere man.'

Ik dacht aan mijn eigen vader. Niet lang, maar toch te lang, in het besef dat ik niet over hem zou praten vanavond. We hadden het vooral over romans en poëzie, waarvan Arthur ongelooflijk veel af bleek te weten, en daarna opnieuw over de vrije wil. 'Wist jij, Lennard, dat die door wetenschappers volkomen terecht ter discussie wordt gesteld?'

Dat wist ik niet, maar ik hoefde ook niet veel te zeggen. Ik hoefde alleen maar te luisteren hoe hij vertelde en praatte, steeds drukker, gesticulerend met zijn handen, ondertussen drinkend in een tempo waarover ik mij verbaasde.

Een uur later had Arthur vijf glazen whisky op en ik twee biertjes.

Toen hij de barman uitlegde dat we de rekening zouden delen, beschouwde ik dat als een test, en ik betaalde zijn drank, waarna hij me voor het eerst aanraakte: hij gaf me een stomp tegen mijn bovenarm.

'Ik ben nogal sterk,' zei hij, terwijl ik over mijn arm wreef, en hij keek veelbetekenend naar zijn grote handen met de lange vingers. 'Ik stam uit een geslacht van hardwerkende landarbeiders. Mijn vader bleek helaas voor een ander beroep voorbeschikt, tenminste... dat denkt hij. Hij heeft nog nooit een tuintje

omgespit, maar in mij leeft de kracht van mijn voorouders voort. Misschien schuilt mijn kracht wel in deze jas, wie zal het zeggen?’

Mooie zinnen voor iemand met zoveel drank achter de kiezen. Ik volgde hem de trap op naar het straatniveau en kon hem niet betrappen op de licht wankel gang van iemand die aangeschoten is. Hij leek wel iemand anders geworden. Het ongrijpbare dat hij eerder uitstraalde leek verdwenen, hij lachte, hij praatte maar door. Terwijl we langs de gracht liepen, had hij het over Schopenhauer en Habermas. Hij sprak zo enthousiast over hen dat ik me afvroeg waarom hij geen filosofie studeerde. Op die vraag kreeg ik geen antwoord. Toen ik hem voorzichtig wat over hemzelf wilde vragen, merkte ik dat hij daarop ook geen antwoord gaf, maar hij leek ineens wel nieuwsgierig naar wie ik was en hij ging langzamer lopen terwijl hij mij vragen stelde.

‘Waar woon je?’

‘Ik huur een kamer bij een vreemde kerel.’ Ik trok een vies gezicht, maar ik denk dat hij dat niet zag.

‘En wat zijn je passies? Waar gaat het je om in je leven? Als je geen passie hebt, leef je niet.’

Nog nooit had iemand mij zoiets gevraagd. Ik aarzelde voor ik antwoord gaf, maar was toen toch eerlijk. ‘Ik schrijf. Verhalen. Ooit wil ik een geweldig boek schrijven.’

‘Echt waar?’

Ik merkte dat hij verrast was, en ik hoorde een nieuw soort belangstelling in zijn stem. Hij liet mij vertellen, stelde af en toe een korte vraag, en toonde zich verrast toen ik hem over mijn literaire voorkeuren vertelde.

‘W.F. Hermans vind ik goed. Mulisch en Van der Heijden minder. Ik houd ook erg van Engelse literatuur.’

‘Noem eens wat schrijvers?’

Ik koos Foster, Golding en Waugh.

‘Die heb ik ook gelezen. Alles van ze.’

Ik keek hem wantrouwend aan, maar hij negeerde mijn blik.

‘En jouw verhalen? Waar gaan die over?’

Ik merkte ineens hoezeer ik me mee had laten slepen in mijn enthousiasme. Met een schuine blik probeerde ik te peilen of hij me niet kinderachtig vond. Hij wendde zijn gezicht naar het mijne. Zijn gezicht was gelig in het licht van de straatlantaarns en zijn ogen schitterden.

‘Dat doet er niet toe, toch?’ zei ik, stugger dan ik bedoelde.

‘Ik zou best eens wat van je willen lezen.’

‘Het is nog niet heel goed,’ zei ik, meer om mezelf in te dekken dan uit bescheidenheid. Ik wist dat ik kon schrijven, ook al had ik nooit iets gepubliceerd. Het was het enige waarin ik mezelf van anderen onderscheidde: mijn verhalen. Als ik mijn kleurloze gezicht, mijn asblonde haar en mijn smalle schouders in de spiegel zag, troostte ik mij vaak met de gedachte dat ik ooit iets groots zou schrijven, iets bijzonders. Maar dat wilde ik niet tegen Arthur zeggen.

‘Hoe weet je dat het niet heel goed is?’

‘Ik heb een keer een verhaal opgestuurd naar een literair tijdschrift, maar dat werd met een akelig briefje afgewezen. Ik heb me maar getroost met de gedachte dat bij dat soort blaadjes vooral rancuneuze en vileine oude mannetjes zitten die zelf nooit iets van belang hebben gepresteerd.’

Voor het eerst hoorde ik hem hardop lachen, een ongeremde, harde lach, die een aantal mensen naar ons deed omkijken.

‘En verder?’ zei hij.

‘Er was een leraar Nederlands die mij erg gestimuleerd heeft en mijn opstellen roemde. En ik heb ooit een wedstrijd gewonnen die werd uitgeschreven door mijn school.’

‘Een grootheid in spe, dus.’

Gek genoeg bezeerde zijn spottende toon mij niet, maar ik ging er ook niet op in.

‘Ik ben bijna bij mijn kamer,’ zei ik. ‘Ik vond het een leuke avond, bedankt voor je uitnodiging om wat te drinken.’

‘Je begint me aardig te vinden.’

‘Wát zeg je?’ Ik verstond het wel, maar vond het zo’n plompverloren mededeling.

We stonden tegenover elkaar. De steeg voor ons was donker en stil.

‘Je begint mij aardig te vinden. Dat merk ik aan je. En ik snap dat wel. Als ik je goed inschat, en dat doe ik, ben jij iemand met weinig contacten, laat staan vrienden. Je hebt tropenjaren achter de rug, hebt je vaak onbegrepen gevoeld, misschien ben je zelfs gepest, in ieder geval hoorde je niet bij de kuddedieren, en je hongert naar echt contact, op niveau.’

Hij klonk volkomen serieus.

‘En dus... oefen ik een bepaalde aantrekkingskracht op je uit, maar... je kunt me maar beter niet aardig gaan vinden, dat is niet slim. Absoluut niet slim. Ik ben namelijk niet aardig. Ik ben doorgaans juist behoorlijk vervelend.’

Ik lachte, suggererend dat hij een grap maakte, maar hij bleef serieus.

‘Je komt er wel achter. Ik kan me vreselijk gedragen. Pas op met mij, want het is nog erger: ik laat me consequent leiden door eigenbelang. Quid pro quo.’ Hij zweeg even. Ik wist niet wat ik moest zeggen.

‘Heb je Latijn gehad? Nee zeker? Ik geloof niet in liefde en niet in vriendschap, en dat zou jij ook niet moeten doen. Homo homini lupus. Maar kom, ik breng je even thuis. Dan kan ik je kamer zien.’

Ik had nooit met Sjako in zee moeten gaan.

‘Voelde je geen argwaan toen je hem voor het eerst sprak?’ vroeg Arthur me een keer.

Natuurlijk voelde ik argwaan, ik wist direct dat er iets niet klopte aan de manier waarop hij tijdens onze kennismaking naar me keek. Of beter gezegd, niet naar mij keek. Hij liet zijn blik langs het plafond glijden en staarde af en toe naar de muur achter me.